

Begrijpend lezen groep 5 en 6

In groep 4 zijn de leerlingen al enigszins vertrouwd gemaakt met strategisch lezen. Vooral doordat de leerrkacht dit hardop denkend heeft voorgedaan. In groep 5 gaat u door met dit modellen en geeft u gerichte instructie instructie om de leerlingen te leren ook zelf strategisch te lezen. Dit doet u volgens het model van directe instructie:

Introductie

- Introduceer hetgeen de kinderen gaan leren: de te leren strategie, bijv; "We gaan in deze les leren hoe je foto's in je hoofd kunt maken terwijl je leest, om iets in de tekst beter te begrijpen."
- Demonstreer de succesvolle toepassing en vertel het nut van de leesstrategie.
- Doe hardopdenkend de leesstrategie voor, terwijl je voorleest en de kinderen meelesen.

Geleide oefening

- Oefen samen met de kinderen.
- Laat ze geleidelijk meer zelfstandig lezen, met gebruik van de leesstrategie.
- Ondersteun het gebruik van leesstrategieën door de kinderen, dat wil zeggen ondersteun het hardopdenkend lezen van de kinderen.
- Geef 'feedback' tijdens gesprekjes over het gebruik van de leesstrategie bij het lezen.
- Laat de kinderen hun hardopdenkend lezen onderling uitwisselen, gedurende het lezen in paren en in een groeps- of klasdiscussie (samenwerkend leren en pratend lezen); laar kinderen elkaar het gebruik van de leesstrategie uitleggen.

Zelfstandige oefening

- Laat kinderen de strategie toepassen op een nieuwe, makkelijke tekst.
- Laat ze zelfstandig het hardopdenkend lezen toepassen in een 'leespraatsessie' in een groepje.
- Werk met het geven van feedback door u en door klasgenoten na de zelfstandige toepassing van de 'leespraatsessie'.
- Kom terug op de introductie: 'Wat hebben wij geleerd?'

Toepassing en reflectie

- Toepassing van de leesstrategie bij een andere of moeilijker tekst, bijvoorbeeld bij een zaakvaktekst.
- Kom terug op hetgeen in de fase van de introductie is besproken.

Filipiak (2006). De didactiek van het hardop denkend (voor)lezen

Volgens deze werkwijze komen alle leesstrategieën systematisch aan de orde komen. Dit kan op twee manieren:

- In blokken: het schooljaar wordt verdeeld in blokken en per blok komt een strategie, of een beperkt aantal strategieën aan de orde.
De methode *Tekstverwerken* biedt per blok twee strategieën aan. Daarna volgt een integratieles van de twee strategieën en het blok wordt afgesloten met een toetsles.
- Afwisselend: elke week staat er een strategie centraal. Elke strategie komt zo een aantal keren aan bod.
In *Nieuwsbegrip* krijgen op die manier zes strategieën zes à zeven keer per jaar expliciet aandacht.

Uiteindelijk gaat het erom dat leerlingen in staat zijn om de strategieën in combinatie te gebruiken op de momenten dat ze die nodig hebben. Hiervoor is het niet alleen nodig dat ze expliciete instructie krijgen in leesstrategieën. Het is vooral van belang dat de leerlingen veel teksten lezen. En dan bij voorkeur teksten over onderwerpen die hen interesseren. Op die manier is de kans het grootst dat leerlingen het hulpmiddel leesstrategie op een vanzelfsprekende manier gaan gebruiken. Bij interessante teksten zijn ze namelijk zeer gemotiveerd om alles te gebruiken wat kan helpen om de tekst te begrijpen.

Daarom is het belangrijk dat u niet alleen gericht onderwijs geeft in begrijpend lezen, maar ook tijd inruimt voor vrij lezen.

Doelen

- lezen met begrip minder eenvoudige teksten die verhalend, informatief, directief, beschouwend of argumentatief van aard zijn
- plannen en sturen hun eigen leesgedrag
- bepalen het thema van een tekst en activeren hun eigen kennis over het thema
- leiden betekenisrelaties af tussen zinnen en alinea's en herkennen inconsistenties
- stellen zichzelf vragen tijdens het lezen
- bepalen de hoofdgedachte van een tekst en maken een samenvatting
- zoeken, selecteren en verwerken op een doelbewuste en efficiënte manier informatie uit verschillende bronnen, inclusief het internet
- onderscheiden verschillende soorten teksten zoals verhalende, informatieve, directieve, beschouwende en argumentatieve teksten en kennen de verschillende functies hiervan

Didactische richtlijnen

Richtlijn 1: activeer voorkennis

Veel onderzoek laat zien dat lezers met veel voorkennis over een leesonderwerp de tekst beter begrijpen dan klasgenoten met minder voorkennis. Begrijpend lezen kan dus beïnvloed worden door de voorkennis die een leerling heeft over het onderwerp. Leerlingen activeren voorkennis niet

altijd uit zichzelf. Vooral zwakke begrijpend lezers doen dat vaak niet, of zij activeren irrelevante kennis. Door te vragen wat leerlingen zelf al over het onderwerp weten en daarover met hen in gesprek te gaan, kunnen leraren leerlingen helpen hun kennis van de wereld, en daarmee het begrijpend lezen, te verbeteren. Wees erop bedacht dat kennis cultureel bepaald kan zijn en dat voor de ene leerling andere dingen vanzelfsprekend zijn dan voor de andere.

Richtlijn 2: besteed bij alle vakken aandacht aan moeilijke woorden

Besteed bij al het lezen aandacht aan moeilijke woorden. Om twee redenen. Ten eerste kunnen onbekende woorden het begrip bij leerlingen in de weg zitten. En ten tweede, het lezen van teksten is een uitstekende gelegenheid voor leerlingen om hun woordenschat uit te breiden. Combineer het activeren van voorkennis met het behandelen van moeilijke woorden, op de volgende manier. Maak met met de leerlingen een woordenweb of gestructureerd woordveld waarbij leerlingen al kunnen aangeven wat zij over het onderwerp weten. Het maken van een woordweb of gestructureerd woordveld heeft als voordeel dat woorden die gerelateerd zijn aan het onderwerp op deze wijze ook geactiveerd worden. Wanneer dergelijke woorden vervolgens in de tekst aan de orde komen, kunnen de leerlingen deze beter plaatsen in relatie tot andere woorden. U kunt op deze manier gericht aandacht besteden aan moeilijke woorden die in de tekst voorkomen.

Richtlijn 3: laat zelfstandig en in groepjes werken

Wissel zelfstandig werken en in groepjes of tweetallen werken af. Onderzoek laat zien dat leerlingen tot beter tekstbegrip komen wanneer zij samen een moeilijke tekst moeten doorgronden, dan wanneer zij dat alleen moeten doen. Door leerlingen in groepjes of tweetallen te laten overleggen, worden ze aangezet tot samen nadenken over de betekenis van de tekst. Er is dan veel meer interactie tussen leerlingen. Een klassikale nabespreking biedt vaak niet voldoende interactiemogelijkheden. Door leerlingen groepsopdrachten te geven, kunt u de interactie tussen leerlingen bevorderen. Stimuleer leerlingen te praten over de betekenis van de tekst, maar laat hen ook verwoorden hoe zij de betekenis hebben achterhaald (het leesproces) en controleren of de door hen gevonden betekenis de juiste is.

Richtlijn 4: gebruik geschikte teksten

- Gebruik teksten die passen bij het leesniveau van de leerlingen.
- Gebruik teksten die aansluiten bij de interesse van de leerlingen.
- Gebruik teksten die functioneel zijn voor de leerlingen (als leerlingen de tekst nodig hebben om hun leesdoel te bereiken, zijn zij meer gemotiveerd om de tekst te willen begrijpen; ze hebben de informatie dan echt nodig).
- Gebruik teksten die aantrekkelijk zijn vormgegeven.
- Gebruik teksten waar de leerling inhoudelijk iets van leert, zodat het zijn kennis van de wereld vergroot.
- Gebruik teksten van verschillende genres (laat leerlingen met verschillende tekstsoorten in aanraking komen, zoals verhalende teksten, informatieve teksten (bijvoorbeeld krant, internet of encyclopedieën), betogende teksten en instructieteksten (bijvoorbeeld een recept, spelregels of een handleiding)).

- Gebruik teksten waar aansprekende en afwisselende opdrachten bij gegeven kunnen worden (bijvoorbeeld een schrijfo opdracht, werkstuk, experiment, spel of interview).

Het is bovendien motiverend voor de leerlingen wanneer zij regelmatig zelf een tekst mogen kiezen.

Verderop is een voorbeeld opgenomen van een tekst die voor groep 5 en 6 geschikt is.

Richtlijn 5: geef instructie in het gebruik van leesstrategieën

Goede lezers zijn bijzonder actief wanneer ze lezen. Zij weten waarom ze een tekst lezen, ze zorgen voor een overzicht over de tekst voordat ze gaan lezen en ze lezen selectief, gebaseerd op dat overzicht. Ze maken vooraf voorspellingen over de tekst en evalueren die voorspellingen tijdens het lezen. Ze leggen verbanden tussen de tekst en hun eigen kennis. Ze kunnen de betekenis van onbekende woorden begrijpen uit de context en ze vatten samen, interpreteren en evalueren de tekst. Kortom, ze maken gebruik van leesstrategieën.

Leesstrategieën:

- Voorspellen (Ik denk dat hierna... zal gebeuren, omdat...)
- Vragen stellen (Ik vraag mij af of/wie/wat/waar/wanneer/ hoe...)
- Visualiseren (Als ik dit lees, dan zie ik voor mij...)
- Verbinden (Eigen ervaring, kennis van de wereld, tekst)
- Samenvatten (Dit gaat over... Eerst gebeurde dit... en daardoor...)
- Afleiden (De hoofdpersoon voelt.... Als ik dit lees, dan zou het wel eens kunnen zijn...)

Leesstrategieën zijn cognitieve activiteiten die lezers bewust kunnen inzetten vóór, tijdens en ná het lezen van een tekst. Ze dienen als hulpmiddel om de tekst goed te kunnen begrijpen, en om eventuele begripsproblemen te voorkomen, te identificeren en op te lossen. Deze cognitieve activiteiten vereisen aandacht en capaciteit in het werkgeheugen. Wanneer na veelvuldig gebruik en oefening de strategieën onbewust en effectief toegepast worden, zijn het automatische leesvaardigheden geworden. Wanneer de leerlingen het gebruik van leesstrategieën oefenen tijdens het actief en strategisch lezen, zullen deze leesstrategieën na verloop van tijd zelfregulerend werken. Langzamerhand gaan de leerlingen de strategieën automatisch toepassen. Hierdoor zullen ze een niveau van metacognitief bewustzijn bereiken, waarbij ze niet alleen in staat zijn om de verschillende strategieën toe te passen, maar waarbij ze ook aanvoelen wanneer ze welke strategie moeten toepassen bij het begrijpen van de tekst. Het toepassen van strategieën kan het best worden aangeleerd als leerlingen de gelegenheid krijgen om dit te doen in rijke, betekenisvolle contexten. Strategieën zijn belangrijk, maar ze geïsoleerd oefenen gaat al gauw vervelen.

Richtlijn 6: behandel teksten in de andere vakken op dezelfde manier als teksten in de leeslessen

De strategieën die geleerd zijn bij het begrijpend leesonderwijs kunnen ook worden toegepast bij de andere vakken. Hierdoor leren de leerlingen de strategieën toe te passen bij verschillende

soorten teksten, zoals verhalende, informatieve, beschouwende, betogende en instructieteksten. Dit bevordert transfer van het gebruik van strategieën, waardoor ze nog meer verinnerlijkt worden.

Richtlijn 7: gebruik een methode voor begrijpend lezen of methode Nederlands die de vakdoelen dekt

Let er bij de keuze van een methode op dat de methode de doelen van het vak zo goed mogelijk dekt. Let er met name op dat de methode voldoende dekking biedt ten aanzien van de domeinen van het referentiekader. Vul de methode zo nodig aan met aanvullend materiaal.

Let ten aanzien van begrijpend lezen erop dat de methode een intensieve oefenaanpak hanteert met betrekking tot leesstrategieën. En let erop dat de methode verschillende tekstsoorten bevat (informatieve, betogende en instructieteksten) op voor de leerlingen uitdagende niveaus.

Teksten die passen bij het leesniveau van de leerlingen

De moeilijkheid van een tekst wordt bepaald door de volgende kenmerken:

- Tekstlengte
- Zinslengte
- Samenhang
- Informatiedichtheid
- Woordgebruik
- Zinsbouw
- Uiterlijke tekstkenmerken (lay out, kopjes, vet, cursief, hoeveelheid tekst per pagina, illustraties, e.d.)

van Hasselt en Rutgers (2009). Schrijfwijzer ontwikkelcentrum, CED

De moeilijkheid van een tekst hangt dus niet alleen af van technische aspecten maar ook van inhoudelijke aspecten. Hieronder volgt een voorbeeld van een tekst die qua moeilijkheid geschikt is voor leerlingen in groep 5 en 6.

Zes keer achter elkaar een berg op

Bijna achtduizend Nederlanders beklimmen op 5 en 6 juni de berg Alpe d'Huez. Ze doen dat met de fiets of te voet. Het is een bijna vijftien kilometer lange klim. Tot zes keer toe proberen ze deze Franse berg te beklimmen. Waarom doen de fietsers en lopers dat? Ze willen geld inzamelen om de ziekte kanker te bestrijden.

Geld voor onderzoek

Dit jaar wordt voor de achtste keer de Alpe d'Huzes georganiseerd. De fietsers en lopers laten zich sponsoren. Dat geld is voor onderzoek bestemd. Onderzoekers gaan ermee aan de slag om uit te zoeken hoe ze kanker kunnen genezen. De Alpe d'Huzes is een gigantische gebeurtenis geworden. Ongeveer 25.000 Nederlanders worden rond de

steile Franse berg verwacht.

Opgeven is geen optie

Zes keer achter elkaar deze berg op fietsen is een bijna onmogelijke opgave. Maar toch lukt het de meeste deelnemers. Ze halen het omdat ze weten dat ze het voor een goed doel doen. Of ze zetten juist door omdat ze mensen kennen die kanker hebben. Ze vinden allemaal: opgeven kan niet! Elk jaar haalt de Alpe d'Huzes meer geld op. Vorig jaar was dat meer dan 32 miljoen euro.

Meedoen

Wie mee wil doen aan de Alpe d'Huzes moet zich op tijd inschrijven. Uiterlijk 28 oktober 2012 moest je het gedaan hebben. Ook moest je aangeven hoe vaak je de berg op wilde fietsen. Want als je niet meer dan drie keer omhoog gaat, fiets je op woensdag. Wil je vier tot zes keer omhoog, dan ga je op donderdag. Het belangrijkste van meedoen is dat je geld ophaalt. Daarom kun je alleen meedoen als je voor minstens 2500 euro gesponsord wordt. Je kunt individueel deelnemen of in een team.

Kinderen

Om mee te doen is er geen leeftijdsgrens. Dus zelfs onder de 12 jaar mag je meedoen. Maar misschien is de Alpe d'HuKids een handiger optie. Dat is een speciaal evenement in Nederland op woensdag 5 juni 2013. Kinderen van scholen en sportclubs gaan die dag samen fietsen of lopen. Op die manier zamelen zij ook hier in Nederland geld in.

CED (2013). Nieuwsbegrip

De tekst is beperkt van lengte en staat op één pagina. De zinnen zijn kort. De tekst heeft een duidelijke samenhang: er is een centraal onderwerp waarvan de kern in de vetgedrukte beginregels staat en dat onder de kopjes overzichtelijk wordt uitgewerkt. Er staat veel informatie in de tekst: Wat is dit evenement? Wat is het doel ervan? Wat gebeurt er precies?

Er staan veel woorden in de tekst die leerlingen al zullen kennen omdat ze in de gesproken taal veel voorkomen. Maar er staan ook een aantal minder vaak voorkomende woorden in, zoals *sponsors, is bestemd voor, gigantisch, aangeven, individueel, de optie en het evenement*. Dit is een ideale combinatie: voldoende bekende woorden om de tekst te kunnen begrijpen, maar ook een aantal moeilijker woorden die belangrijk zijn voor de leerlingen om te leren.

De leerlingen leren de betekenis van deze moeilijke woorden als u samen met ze de tekst leest en met ze praat over de inhoud ervan. U wijst de leerlingen op stukjes tekst of illustraties die betekenis van de moeilijke woorden verduidelijkt en geeft zo nodig ook zelf de betekenis.

Tijdsbesteding per week

Voortgezet technisch lezen:	120-150 minuten
Begrijpend lezen	105-120 minuten
Vrij lezen	75-100 minuten

Toetsen en differentiatie

U toetst het niveau van begrijpend lezen van de leerlingen volgens de volgende toetskalender:

		Januari
Groep 5	LOVS Begrijpend lezen	M5
Groep 6	LOVS Begrijpend Lezen	M6

U neemt deze toetsen af omdat de toetsen landelijk genormeerd zijn en ze een objectief beeld geven van het niveau van de leerlingen.

Om te achterhalen waarom leerlingen onder de norm presteren neemt u ook methodegebonden toetsen af en voert u diagnostische gesprekken.

Om een antwoord te vinden op deze vragen neemt u methodegebonden toetsen af en voert u diagnostische gesprekken.

Methodegebonden toetsen

U neemt om twee redenen methodegebonden toetsen af:

- De toetsresultaten geven u inzicht of de leerlingen de geleerde strategieën kunnen toepassen bij het lezen van de teksten die qua niveau passen bij groep 4.
- Door de analyse van de resultaten weet u welke strategieën nog extra aandacht nodig hebben.

Het is belangrijk dat u met een methode werkt die naast toetsen ook materiaal bevat om gericht extra onderwijs onderwijs te geven in de strategieën die leerlingen nog onvoldoende beheersen.

We geven nu het voorbeeld van de toetsopzet van *Nieuwsbegrip*, een methode die veel scholen gebruiken en die dat extra materiaal biedt.

Toetsen Nieuwsbegrip:

Strategietoetsen

Per groep een begin- en een eindtoets.

Het zijn klassikale toetsen. De beginttoets wordt afgenomen in oktober, de eindtoets in maart.

De resultaten laten zien of leerlingen uitvallen op bepaalde strategieën.

Teksten om gericht extra aandacht te besteden aan deze strategieën is te vinden op de website van Nieuwsbegrip.

Sneltoetsen informatieve teksten (SIT)

Dit zijn toetsen om de voortgang van de leerlingen gedurende het jaar te meten.

De toetsen kosten weinig tijd (twee keer twee minuten) en worden zeven keer per jaar

afgenomen.

Nieuwsbegrip, CED

Diagnostisch gesprek

Begrijpend lezen is een complex proces. Als leerlingen moeite hebben met het begrijpen van teksten kan dat verschillende oorzaken hebben. Om deze oorzaken zo precies mogelijk op het spoor te komen neemt u niet alleen methodegebonden toetsen af maar voert u ook diagnostische gesprekken. Deze gesprekken voert u met één of een beperkt aantal leerlingen die achterblijven in begrijpend lezen, op de volgende manier:

U kiest een korte tekst (maximaal een bladzijde) die de leerlingen leesteknisch goed aankunnen.

U leest de tekst voor.

Daarna laat u de leerlingen de tekst voor zichzelf lezen.

U voert een gesprek met de leerlingen om een antwoord te krijgen op de volgende vragen:

- Zijn de leerlingen in staat om hun eigen leesproces te controleren en te sturen?
- Beschikken ze over strategieën om de tekst te begrijpen als de inhoud lastig wordt?
- Kunnen ze nadenken over de inhoud van hetgeen ze lezen?
- Passen ze woordleerstrategieën toe die hen zijn aangeleerd?
- Hoe is het gesteld met de achtergrondkennis van de leerlingen?

Förrer & van de Mortel, 2011

We geven een paar voorbeelden van vragen die u aan de leerlingen stelt nadat ze de tekst hebben gelezen:

Wist je al wat van het onderwerp? Hielp je dat om de tekst te begrijpen? Geef eens een voorbeeld.

Welk stukje vond je moeilijk te begrijpen? Wat deed je toen om het tóch te begrijpen?

Welke woorden vond je moeilijk? Weet je nu wat ze betekenen? En hoe ben je daar achter gekomen?

Kon je je goed voorstellen waar de tekst over ging? Kreeg je een beeld/plaatje in je hoofd? Welke stukjes in de tekst zag je duidelijk voor je?

Zeg eens in een paar zinnen waar de tekst over gaat. Welke stukjes/zinnen in de tekst zijn dus eigenlijk het belangrijkste?

Differentiatie

Differentiëren betekent dat u uw onderwijs aanpast aan de onderwijsbehoeften van zowel de leerlingen die achterblijven met begrijpend lezen als ook aan de leerlingen die voorop lopen en al heel snel moeilijker teksten kunnen lezen.

De achterblijvers hebben vooral behoefte aan meer instructie en aan *preteaching*:

Tijdens het zelfstandig werken van de leerlingen die minder instructie nodig hebben, heeft u verschillende mogelijkheden om de achterblijvers aan de instructietafel op niveau te brengen:

- U modelt de leesstrategieën waar de leerlingen moeite mee hebben

- U behandelt moeilijke woorden die in een te lezen tekst voorkomen
- U praat met de leerlingen over het onderwerp van de tekst die de leerlingen gaan lezen. Dit doet u om de voorkennis bij de leerlingen op te roepen en ook aan te brengen.
- U laat de leerlingen de tekst lezen en voert met hen een gesprek over de passages die ze moeilijk kunnen begrijpen. U modelt hoe ze die onduidelijkheden kunnen oplossen

Deze vormen van ondersteuning biedt u de achterblijvers óók bij het lezen bij de zakkvakken. Vooral het vooraf bespreken van moeilijke woorden en het praten over het onderwerp van de tekst zijn effectieve middelen om de zwakke lezers daarna met meer begrip de zakkvaktekst te laten lezen.

Er zijn ook leerlingen die minder instructie en ondersteuning nodig hebben. Het zijn in het algemeen de leerlingen met een grote woordenschat en veel kennis van de wereld. Deze leerlingen bedient u niet alleen door ze moeilijker teksten te laten lezen maar ook door er uitdagende gesprekken met ze over te voeren.

U streeft dus twee doelen na met uw differentiatie:

- Alle leerlingen halen de minimumdoelstelling: het strategisch en met begrip kunnen lezen van de teksten die geschikt zijn voor het niveau van de groep.
- De betere lezers krijgen de mogelijkheid om moeilijker teksten te lezen.